

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

М.Я. Скотар, АКБ "Легбанк"

Формування аграрного та земельного ринків в Україні, одночасно з вирішенням цілого ряду проблем економічного, правового і організаційного характеру, вимагає приведення банківського законодавства, у тому числі, законодавства про банківський кредит, у відповідність з потребами ринкової економіки. Теоретики і практики у галузі банківського кредитування погоджуються з думкою, що створення повноцінного законодавства у цій сфері є запорукою належного управління аграрним сектором економіки, побудови механізму сучасної кредитно-банківської системи і суттєво впливає на розвиток вітчизняного аграрного та земельного ринків.

Правове регулювання кредитних відносин в аграрній сфері здійснюється на основі відповідної сукупності нормативних актів, об'єднаних загальним терміном "банківське законодавство". В наукових працях банківське законодавство означає систему нормативно-правових актів, що охоплюють норми, які регулюють діяльність банків та інших кредитно-фінансових установ, а також їх відносини з клієнтами (визначення структури і функцій кредитно-банківської системи, здійснення основних банківських операцій, питання правового регулювання розрахункових, кредитних валютних відносин і операцій з цінними паперами, а також організацію банківського контролю за господарською та фінансовою діяльністю підприємств, установ, організацій)¹.

В системі банківського законодавства чільне місце посідають нормативно-правові акти, покликані регулювати кредитні відносини, які у своїй сукупності утворюють відносно самостійну підсистему банківського права – законодавство про банківський кредит.

Важливо зазначити, що кредитування сільськогосподарських товаровиробників повинен здійснюватись за загальним порядком надання кредитів з дотриманням спеціального правового режиму кредитування, який би враховував особливості сільськогосподарського виробництва та умови проведення аграрної і земельної реформ. Складовими правового механізму кредитного забезпечення аграрно-промислового комплексу (АПК), на наш погляд, повинні бути: а) визначення обсягів кредитів за рахунок державних ресурсів, що спрямовуються на розвиток сільського господарства; б) створення інфраструктури кредитування аграрної сфери та правове забезпечення її ефективного функціонування; в) запровадження режиму спеціального коротко-, середньо- та довгострокового цільового кредитування, який передбачав би компенсацію кредитної ставки за рахунок коштів Державного бюджету; г) створення фінансово-економічних, правових та організаційних умов для забезпечення кредитами сільськогосподарських товаровиробників з урахуванням сезонності виробництва; д) запровадження

---

¹Орлюк О.П. Теоретичні питання банківського права і банківського законодавства. – К.: "Юрінком-Інтер", 2003. – С. 3.

та належний юридичний супровід іпотечного кредитування, створення спеціалізованого державно-комерційного земельного банку; е) розширення меж і обсягів інвестиційного кредитування сільськогосподарського виробництва.

З метою оптимізації надання у режимі спеціального кредитування сільськогосподарських товаровиробників коротко-, середньо- і довгострокових банківських кредитів, а також їх належного обліку слід законодавчо перебачити відкриття і функціонування окремих кредитних рахунків та спеціальних кредитних ліній. При цьому кредитування має здійснюватись в напрямках, визначених Урядом України, шляхом безпосереднього спрямування банківськими установами коштів на оплату розрахунково-платіжних документів, поданих позичальниками до сплати. Для формування аграрного ринку ефективного стимулювання розвитку сільського господарства необхідно передбачити механізм авансування сільськогосподарського товаровиробника, передусім виробництва сільськогосподарської продукції для державних потреб, шляхом перерахування виділених для цього бюджетних коштів на окремі кредитні рахунки позичальників з оформленням такого авансування спеціальним договором, що передбачає гарантії поставки продукції.

Аналіз кредитних правовідносин в аграрному секторі економіки свідчить, що комерційними банками не враховується специфіка сезонності сільського господарства. До цього часу сільськогосподарським товаровиробникам, як правило, продовжують надаватися короткострокові кредити, в результаті чого штучно створюються умови неплатоспроможності позичальників з усіма наступними негативними наслідками. Вирішення цієї проблеми поряд з фінансово-економічними чинниками потребує відповідного законодавчого врегулювання з дотриманням принципів ринкових відносин та запровадження механізмів економічного стимулювання кредитування і гарантій повернення кредитів, а також захисту прав кредиторів.

Важливу роль у формуванні ринкових відносин в аграрному секторі економіки має відігравати інвестиційний кредит. Опосередковуючи всі стадії відтворювального процесу, він сприяє досягненню найвищої рентабельності сільськогосподарського виробництва і прибутковості капіталу. За своїм юридичним змістом інвестиційний кредит – це правовідносини між кредитором і позичальником з приводу фінансування інвестиційних заходів (вкладень в об'єкти виробничого і невиробничого призначення АПК) на засадах повернення і, як правило, з виплатою відсотків. Ці відносини характеризуються рухом вартості позичкового капіталу від кредитора до позичальника і в зворотному напрямі.

Необхідність розвитку інвестиційного кредитування в аграрному секторі пов'язана з об'єктивною розбіжністю у часі руху матеріальних і грошових потоків, що виникає в процесі відтворення суспільного продукту у цій сфері. Потреба в інвестиційному кредиті виникає через різні у величині і терміни повернення капіталу, авансованого у сільськогосподарське виробництво, а

також у зв'язку з необхідністю одночасної інвестиції великих грошових коштів для розширення виробничого процесу.

Внаслідок утворення тимчасово вільних капіталів та їх руху має формуватися і можливість інвестиційного кредиту. Розвинуті кредитні відносини безпосередньо пов'язані зі створенням відповідного інституціонального середовища – мережі спеціальних кредитних інвестицій, які спеціалізуються на кредитуванні інвестиційних заходів (проектів) в АПК. Кредитні установи повинні організувати і обслуговувати рух позичкового капіталу, забезпечувати його залучення, акумуляцію та перерозподіл у ті галузі сільського господарства, де виникає дефіцит коштів. Для цього необхідно створити відповідний правовий механізм, який враховував би як специфіку сільськогосподарського виробництва, так і особливості інвестиційного кредитування. Специфічною особливістю такого кредитування є те, що воно має інвестиційний характер, а саме:

- а) при кредитуванні об'єктом оцінки, насамперед, виступає не позичальник, а його інвестиційні наміри (інвестиційний проект). Отже, у кредитора виникає необхідність детального аналізу техніко-економічного обґрунтування інвестиційних заходів, що кредитуються;
- б) відсоток з інвестиційного кредиту не повинен перевищувати рівень дохідності за інвестиціями;
- в) строк інвестиційного кредиту залежить від строку окупності інвестицій;
- г) інвестиційна позичка може бути видана з пільговим терміном відшкодування (на строк реалізації інвестицій), впродовж якого сплачуються лише відсотки за кредит, а основна сума відшкодовується у наступні періоди часу. Ці особливості слід взяти за основу при розробці і прийнятті спеціального законодавчого акта про інвестиційне кредитування агропромислового комплексу.

Скотар М.Я. Правові проблеми банківського кредитування аграрного сектора економіки України / М.Я. Скотар // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2004. - Т. 9. - С. 352-362.